

‘Migratie is geen probleem, het is de oplossing’

JOHAN MALCORPS

Gaia Vince, *Nomad Century. How to survive the Climate Upheaval*, Penguin Books, 2022, 288 pp

Gaia Vince is een Britse freelance milieujournaliste. In haar vorige boeken *Adventures in the Anthropocene* (2015) en *Transcendence: How Humans Evolved Through Fire, Language, Beauty, and Time* (2019) beschreef ze de gevolgen van de klimaatverandering voor mens en planeet. In haar laatste boek *Nomad Century* staat ze vooral stil bij de gevolgen van de klimaatopwarming op migratie.

Mensen op de vlucht voor klimaatellende

De klimaatcrisis is een feit. De gevolgen zijn vooral voelbaar in het Globale Zuiden. De hele gordel rond de evenaar wordt op termijn zo heet en droog dat het voor mensen onleefbaar wordt. Eilanden en hele kustgebieden worden bedreigd door de stijging van de zeespiegel, hele regio's worden verwoest door bosbranden of overstromingen. Om te overleven moeten mensen migreren. Voor miljoenen mensen zal dat de enige klimaatadaptatiestrategie zijn die overblijft. Tegen het eind van de eeuw zal het gaan over twee of zelfs drie miljard mensen, aldus Vince. Die migratiestromen zullen er komen, wat antimigratiedemagogen ook

mogen beweren. Een ongemakkelijke waarheid, net als de klimaatcrisis zelf. Het is zaak de migratie op een wettelijke, veilige en rechtvaardige manier zelf te plannen. Het alternatief is chaos en onnoemelijk veel menselijke ellende. Zoals we nu al meemaken: honderdduizenden mensen, gezinnen, niet-begeleide jongeren die uit wanhoop op de vlucht slaan, door woestijnen en jungles, de dodentochten over zee, duizenden kilometers over land, mensonterende wachtkampen, *pushbacks*, folteringen, verkrachtingen, doodslag. Maar ook haat en onverdraagzaamheid en totalitaire regimes in de doellanden.

Migratie is verrijkend

Tegelijk is er het probleem van de vergrijzing en van het toenemend tekort aan werkkrachten in de rijke landen in het Globale Noorden. Daar heeft men juist nood aan nieuwe migranten. De EU bijvoorbeeld zal tegen 2050 tachtig miljoen nieuwe werkkrachten nodig hebben. Meer zelfs, straks zullen bedrijven, steden en landen volgens Vince met mekaar strijden om nieuwe migranten aan te trekken. Migratie heeft in het verleden altijd

gezorgd voor meer welvaart, innovatie en rijkdom in landen die migranten verwelkomen. Dat is ook nu weer het geval. Eén derde van de wereldbevolking is in beweging: meestal gaat het om interne migratie van het platteland naar steden. Voor velen is dat de snelste weg om te ontkomen aan bittere armoede. Uit studies blijkt dat migranten jobs opnemen die openstaan, dat ze knelpuntberoepen kunnen opvullen in de industrie, maar ook in de zorg, de kinderopvang, de woonzorgcentra. Ze zorgen juist voor meer tewerkstelling en economische groei en hebben geen impact op de lonen of jobs van autochtonen. Migratie maakt steden en landen economisch juist meer weerbaar.

Migratie is dus geen probleem, het is de oplossing. Zowel voor mensen uit het Zuiden als het Noorden. Als we die migratie goed managen, wordt iedereen er beter van. Dat is de centrale stelling die Gaia Vince in haar nieuwe boek verdedigt. Er is niet te veel migratie, maar te weinig. Het aanmoedigen en steunen van migratie moet een politieke prioriteit worden. Want we mogen niet terug de fouten maken uit het verleden. In eigen land schetste Tom Naegels die in detail in zijn boek *Nieuw België*. Nieuwkomers moeten kunnen rekenen op een goede opvang en integratie: huisvesting, opleiding, taal- en burgerschapslessen, toeleiding naar werk, zorg voor heel hun gezin. Migrant opsluiten in betonnen woestijnen met hoge torenflats, zoals in de Franse banlieues, is dus geen goed idee.

Nieuwe megasteden

Alle grote steden die we nu kennen, zijn ooit door migratie tot stand gekomen: migratie van over zee (denk aan New York) of migratie vanuit het binnenland (denk aan de nieuwe Afrikaanse of Chinese metropolen). Door de klimaatverandering zullen uitgestrekte gebieden in het Hoge Noorden juist wel leefbaar worden. Daar komt veel ruimte vrij om nieuwe megasteden te bouwen voor migranten. De uitdaging is om dit op een gestructureerde manier te doen. Dat is een opdracht voor de hele wereldgemeenschap. Oude noties van grenzen en natiestaten moeten daarbij herdacht kunnen worden. Het moet mogelijk worden dat de internationale gemeenschap of herkomstlanden grote gebieden in het Noorden aanduiden of opkopen voor de vestiging van migranten of de bouw van nieuwe steden. Je

krijgt dan migratieregio's of -steden binnen andere staten. Vince heeft het over 'chartersteden' die een overeenkomst sluiten met 'zorgstaten', gedekt door de internationale gemeenschap. Die steden kunnen een zekere autonomie krijgen, maar blijven deel uitmaken van de grotere staten voor andere functies. Chartersteden kunnen een goede oplossing zijn voor landen als Bangladesh, Nigeria, de Maldiven, die bijvoorbeeld terecht zouden kunnen in Canada, Rusland of Groenland. Een eerste aanzet is al de aankoop door eilandstaat Kirabati van twintig vierkante kilometer junglegebied op de Fiji-eilanden. De nieuwe steden die samen met migranten gebouwd worden, kunnen pareltjes worden van klimaatneutraliteit en circulariteit.

Zo kan de klimaatcrisis ook aanleiding zijn tot een versterkt natiegevoel, als burgers, bijvoorbeeld in het kader van een gemeenschapsdienst, samen met overgekomen migranten, de verdediging op zich nemen van hun (nieuwe) gemeenschap tegen klimaatproblemen en werk maken van de klimaattransitie.

Rechten voor klimaatvluchtelingen

Klimaatvluchtelingen die hun land verloren hebben, zijn staatloos geworden en hebben recht op een nieuw statuut. De vluchtelingenconventie van 1951 zal moeten rekening houden met mensen die op de vlucht slaan voor de klimaatcrisis. In 2020 oordeelde het VN-Mensenrechtencomité al dat klimaatvluchtelingen niet terug naar huis gestuurd konden worden. Er is nood aan een (klimaat) paspoort voor staatlozen naar het model van de vroegere Nansen-paspoorten. Alle mensen op de vlucht voor klimaatellende moeten erkend worden als wereldburgers.

Om de migratie te organiseren is samenwerking nodig tussen herkomst- en bestemmingslanden. Het kan gaan om bilaterale overeenkomsten. Maar waar Gaia Vince echt voor pleit zijn internationale afspraken rond migratiequota, waarbij landen die migranten opnemen of nieuwe steden bouwen voor migranten, ook door de internationale gemeenschap sterk ondersteund worden. Wie wil migreren, kan een aanvraag doen in eigen land en kan dan in het kader van de afgesproken quota, veilig verhuizen naar veilige bestemmingen in onthaallanden. Daarbij kan rekening gehouden worden met de

competenties die migranten kunnen inbrengen, maar de eerste zorg moet zijn om mensen die bedreigd worden door de klimaatcrisis een veilige uitweg te bieden. Een nieuwe VN-Organisatie voor Globale Migratie met voldoende krachtige bevoegdheden, moet dit alles coördineren en sturen.

De weg naar herstel

Gaia Vince is tegelijk ook optimistisch. We kunnen ervoor zorgen dat regio's en steden die nu onleefbaar zijn geworden door de klimaatcrisis, tegen het eind van de 21ste eeuw opnieuw leefbaar worden. Daarvoor is een ander soort groei nodig. Economische groei op zich is voor haar geen probleem, wel de sociaal en ecologisch onhoudbare groei die we vandaag kennen. Dertig landen zijn er volgens haar al in geslaagd om hun economische groei los te koppelen van de uitstoot van broeikasgassen.

De energietransitie kan versneld worden, als petroleumstaten gecompenseerd worden voor het afzien van hun oliewinsten. Ze maakt de vergelijking met de compensaties die ooit betaald werden aan slavenhouders bij de afschaffing van de slavenhandel. Op plaatsen waar mensen niet meer kunnen leven, kunnen wel massaal veel windmolens en zonnepanelen ingeplant worden. Of is er ruimte voor natuurherstel. Ze verwacht een boom van nieuwe kernreactoren, grote waterkrachtcentrales, duurzame mijnen en geothermie. In het hoge Noorden zullen ook veel grondstoffen vrijkomen: zoals thorium, uranium en zeldzame aardmetalen in Groenland. Plastics kunnen straks honderd procent gerecycleerd worden, op verlaten olieplatforms kunnen nieuwe koraalriffen gedijen, tropische mangroven kunnen opnieuw ingezaaid worden. Ze houdt een warm pleidooi voor regeneratieve landbouw en bodembescherming en wil inheemse volkeren op grote schaal vergoeden voor het werk dat ze doen om bossen en regenwouden te beschermen.

Voor Gaia Vince kunnen we het ons niet veroorloven om af te zien van geoengineering- technieken. We moeten alles in het werk stellen om de aarde koeler te maken of te houden. En wat dat betreft is ze een echte *believer*: we kunnen zelf de temperatuur kiezen van onze planeet. Anders zal zelfs migratie

ons niet meer kunnen redden. Door de inzet van technieken als CCS (afvang en berging van CO₂ bij fabrieken en energiecentrales), *direct air capture* (CO₂ uit de lucht halen), bemesting van oceanen, verstrooiing van sulfaatdeeltjes in de atmosfeer en het managen van zonnestraling, kunnen we veel tijd winnen. Tijd die nodig is om mensen toe te laten om zich aan te passen of te verhuizen. Dat niet doen, is moreel verwerpelijk. Als we er op tijd in slagen de aarde voldoende af te koelen, zullen minder mensen moeten migreren of kunnen veel mensen terug naar huis keren. Dat is haar hoop voor de langere termijn: dat we door de energietransitie en inzet van alle mogelijke technologieën de aarde weer leefbaar kunnen maken en de migratiestromen terug een andere richting kunnen sturen.

Een uitdagend betoog, maar bij wijlen ook vreselijk naïef

Gaia Vince is bijzonder overtuigend als ze het heeft over de band tussen de klimaatcrisis en migratie. Op het eind van haar boek herhaalt ze nog eens haar hoofdboodschap: hoe dan ook krijgen we deze eeuw massale migratie vanuit de armste, door klimaatrampen geteisterde landen naar rijkere landen. Mensen hebben het recht om veiligheid te zoeken. Daarvoor mogen ze niet gestraft worden. Er is dringend nood aan waardige en veilige migratiepaden. Anders wordt het totale chaos. Oplossingen kunnen er maar komen door internationale samenwerking. Zo kunnen we eeuwen van sociaal onrecht herstellen en leefbare oplossingen vinden voor iedereen.

Tegelijk komt haar betoog soms ook erg naïef over. Ondanks de vele beschrijvingen van klimaatellende doorheen het boek, van steden die nu al wegzinken, van gebieden, hele landen die overspoeld worden of afbranden, lijkt ze het probleem toch nog te onderschatten. Zeker als het gaat over de gebieden in het Noorden, die volgens haar gespaard zullen blijven en veilige toevluchtsoorden kunnen vormen voor miljoenen mensen. Ze verwijst slechts zijdelings naar het probleem van de smeltende permafrost en vermeldt slechts op één plaats dat ook in het Noorden gebouwen en steden verlaten moeten worden door klimaatverandering. De vreselijke branden de laatste jaren, ook in Siberië, Canada en Scandinavië, stemmen ook niet echt hoopvol.

Vooral haar blind geloof in technologische oplossingen doet afbreuk aan haar geloofwaardigheid. Wat meteen de vraag oproept hoe ecomodernisten zouden reageren op haar oproep om actief migratie te ondersteunen en om te komen tot groene hoogtechnologische chartersteden in het Noorden. Maar het pleidooi voor onder meer geoengineering-oplossingen is duidelijk niet de kern van haar betoog.

De vraag is dan vooral of de oplossingen die ze voorstelt rond het beheren van de grote migratiestromen van de toekomst, geloofwaardig zijn: een nieuw statuut voor klimaatvluchtelingen, een klimaatpaspoort, veilige migratiepaden georganiseerd door de internationale gemeenschap, nieuwe migrantensteden in klimaatveilige landen. Met al deze voorstellen gaat ze lijnrecht in tegen het dominante discours rond migratie en vluchtelingen, dat er een is van angst, afwijzing, afstoting, repressie. Gaia Vince toont een andere weg, een weg die vooralsnog erg utopisch lijkt. Maar bij nader inzien wellicht de enige weg uit de klimaat- en daaraan gekoppelde migratiecrisis.